

о. Ізидор Луб ЧСВВ

Значіння Замойського Собору в історії Унії

(Конець).

IV. Єпархія. Духовенство світське й монаше

По унормованню приписів про уділювання св. Тайн приступив Замойський Собор до повернення, або ліпше сказати, до заведення церковної карности. Тому вперед по черзі ясно визначив права й обов'язки усіх степенів церковної Єпархії і духовенства. Єпископи й священники мають присвічувати вірним своїм християнським, праведним життям та ревно дбати не лише про власне спасення але й усіх повірених їм душ. Їх життя має бути життям праці й молитви, далеке від шукання власної вигоди і матеріяльних зисків.

1. Митрополит, як найвищий Пастир руської церковної провінції, має передусім дбати, щоб точно перестерігано скрізь постанов Замойського Собору. Євентуальні недомагання в якійсь єпархії має сам усунути: або виручитися найблищим єпископом, або іменувати осібно адміністратора. Опорожненою митрополією має управляти полоцький архієпископ; а „*sede vacante*“ того, інший сусідний єпископ.

2. Єпископи. Як загалом на Сході так і в нас часто бувало, що на єпископів вибірано не священників, а світських людей, які на релігійних і церковних справах не визнавалися та по іменуванню далше жили зовсім по світськи. Бувало, що й між священниками нераз годі було знайти кандидата на єпископа тому, що загал духовенства був жонатий. Звідси то повстав звичай, що єпископами іменовували лиш монахів.

Тому й Замойський Собор виключно для добра Церкви рішив, щоби єпископом міг бути лише такий священник, який відбув новіціят і зложив торжественні обіти в одинокім тоді Чині Св. Василя В. Світський священник міг також зістати єпископом, але за осібним дозволом від Ап. Престола, отже се не був виключний привілей Василян.¹⁾

¹⁾ Хоч наміри Вітців Собора були як найкращі, в практиці се рішення не було щасливе: потерпів на тім в першій мірі сам Чин; крім того багато повставало непорозумінь. Пелеш так про се пише: „Wenn aber die angeführten Uebelstände, an denen die Basilianer theils aus eigener Schuld, theils in Folge der damaligen Zustände, Vieles verschuldeten, nicht geläugnet werden können; so ist es andererseits eine zu ungeschminkte Parteilichkeit und Unbilligkeit, den damaligen Basilianern nur alles Böse nachzusagen, und ihre Verdienste zu verschweigen, wie es der Verfasser der „Annales Ecclesiae Ruthenae“

Єпископам поручає Собор стало перебувати в єпархії і працювати з усіх сил над її піднесенням. Вони повинні бути правдивими батьками для всіх, а особливо для своїх священників.

Для єпископів видав Собор також много інших важних і хосенних вказівок і приписів.¹⁾

3. Кожний єпископ має мати до помочі офіціяла й канцлера. Собор точно опреділює їх кваліфікації й обсяг ділання та поручає поступати їм у всіх справах совісно й справедливо. Подібно точно означує обовязки протопресвітерів (деканів).

4. Парохи мають давати добрий примір людям, стало перебувати в парохії, відправляти точно приписані богослуження; в неділі й свята мають правити Службу Божу за парохіян, точно вести метрикальні книги й парохіяльний архів та дуже ревно дбати про душевний поступ повірених собі душ. Хто не приступивби у великодному часі до сповіди й св. Причастя, мають донести до єпископа для покарання такого церковними карами. Одежа священників має різнитися від селянської, має бути чорна і довга.²⁾ Волосся має бути прилично обстрижене.

Священники нехай стережуться п'янства, сварки й бійки, не волочаться по шинках і не пють зі селянами, під карою суспензи „ipso facto“. Нехай будуть здалека від всяких музик і танців

---

thut. Um gerecht zu sein muss man zugestehen, dass die Basilianer sich anderseits auch vielfach verdient gemacht hatten“ і вчисляє, що м. і. з поручення митр. Аг. Шептицького Василяни вчили світських священників богословських наук і обрядів в многих місцях. Вони позакладали також дуже багато нищих і вищих шкіл, які дорівнювали тодішнім найкращим школам (Gesch. der Union, 480/1).

¹⁾ Гляди: „Додатокъ до Собора львівського 1891“, стор. 236-242.

²⁾ Підносять нераз закиди, що Собор Зам. „златинців“ навіть священнику одіжу. В „Ниві“ ч. 21 і 22. з 1912. р. помістив К. Широцький (з Петрограда, православний) статтю: „Як вбиралося в старовину українське духовенство“. В тій статті пише м. і. таке: „Внішний вигляд духовенства на Україні, рахуючи може всього з півтора сотні років тому назад, був зовсім відмінний від теперішнього. А саме, духовенство наше носило тоді на своїх уборах традиції старохристиянських часів, — нині-ж московська Цевква причепила на Україні свої одіжі, забрані нею від Новогреків, а Греками взяті від музулманських духовних осіб, як про се зовсім отверто говорять навіть російські богослови як от Еп. Порфирій Успенський в своїй „Книгѣ бытія моего“.

В перших віках священники носили плащі філософів. З часом вид плащів прийняв форму дальматики без прорізу зпереду. Через прорізання одержала та одіж поли, які застібалися на гудзика згори до долу. В таким виді прийшла та одіж на Русь. Наші предки зовсім не могли відрізнити від себе грецьких священників від латинських, бо вони вбиралося однаково. Одіж та задержалась на Україні до XVIII. в. (в Московщині до XVI. в., старовіри задержали її дотепер). Одіж та була саме така, яку носять наші й латинські священники тепер. Наше православне й уніяське духовенство XVI-XVIII вв. вбиралося зовсім однаково, мимо взаємної ворожнечі.

Доказів на се наводить К. Широцький дуже багато і кінчить свою статтю ось якими словами: „Зі всього наведеного дізнаємося, що наше духовенство (православне) в старовину вбиралося таки не так як теперішнє, бо внішний його вигляд був близький до духовенства Церкви римо-католицької і те було наслідуванням первісних християнських часів, затриманим досі московськими старовірами і по части й українськими уніятами в Галичині, у яких стара Русь живе ще не лише в обрядах, але і в душі“.

зі світськими, не можуть займатися купецтвом, ходити по торгах і ярмарках та займатися іншими низькими заняттями. Свою родину нехай належно виховують.

Єпископи не повинні обсаджувати парохій там, де церква убога й священник не має з чого вижити відповідно до свого стану.

Для священників видав ще собор много інших важних приписів.¹⁾

5. Монастирі володимирської, луцької, холмської, львівської й перемиської єпархії мають якнайскорше (до року) злучитися в одно законне Згромадження на взір литовської монашої провінції. Рішення те переведено в життя щойно 1739. р. На Соборі в Дубні 1743. р. оба Згромадження злучилися разом і вибрали спільного Протоархимандрита.

Замойський Собор упорядкував також жіночі монастирі.

6. Церкви. „Божий дім се дім молитви, — не може отже бути складом мірських річий“. Тому не вільно нічого переховувати в церкві, що не належить до Богопочитання, хіба в крайній konieczности. В церкві має панувати взірцевий лад і порядок. Коли церква напів зруйнована, єпископ має заборонити правити в ній богослуження, доки її не направлять. — Церковних дібр не вільно продавати, заставляти ані в який інший спосіб розтрачувати або роздавати своїй родині і то під клятвою „ipso facto“. Утрачені добра мають єпископи старатися відзискати. — Винаймати церковні добра можна найвище на 3 роки. Належить стягати за кожний рік зокрема, а не за всі 3 роки разом.

7. Симонія. Церква завсіди гидиться симонією і винних потягає до строгої відповідальности. Тому й Замойський Собор забороняє її під карою клятви, задержаної Ап. Престолови на основі постанов Трид. Собора. Єпископи не можуть домагатися заплати за св. миро чи антимінси і т. п., бо св. Канони признають для них лише катедрастик. Єпископи-номінати перед свяченням мають складати присягу, що не будуть приймати ніяких нагород за св. рукоположення чи інші церковні функції.

Парохи під карою клятви й утрачення парохії не можуть в ніякий спосіб домагатися заплати за уділювання св. Тайн, але можуть прийняти від вірних добровільну жертву. Парохіяни обовязані складати певну суму кожного року, щоб священник міг вижити. Інакше наложиться на церкву інтердикт. — Патрони не сміють нічого приймати за презенту парохії під клятвою

¹⁾ Додаток до львівського собора стор. 245-248 і 264-265).

„ipso facto“. Парохи перед обняттям парохії, згідно, після тодішнього звичаю, кандидат на священика для даної парохії, зложить присягу на руки єпископа, що при обниманню парохії зовсім свобідні від якоїнебудь симонії.

8. Духовні семінарії. Найбільшою недостачою нашої Церкви була недостача вищих духовних шкіл для кандидатів духовного стану: на вісім єпархій не було тоді ані одної семінарії! Щойно Митрополит Кишка заложив першу семінарію у Володимирі для шістьох питомців і записав для неї 90 тисяч польських золотих. Та се було капля в морі. Наші єпископи часто самі не мали з чого удержуватися; тому про заложення семінарій не могли й мріяти. Духовенство й нарід були убогі до крайности. Церква конечно потребувала образованого клиру. Тому Замоїський Собор поручив єпископам висилати по кількох своїх питомців до папської колегії у Львові яку вели для нашої й вірменської молоді ОО. Театини. Василіяни жертвували для тої колегії 40 тисяч золотих і за се Собор зложив їм подяку. Та й львівська колегія не всилі була заспокоїти потребу всіх єпархій. Собор лишає справу семінарій та висилання питомців на вищі студії добрій волі єпископів, а на Василіян вкладає обовязок закладати богословські школи для монахів і світських питомців в кождім монастирі, де перебуває більше як 12 монахів.¹⁾ Недбалих під тим оглядом настоятелів має приневолити до сего єпископ або й сам митрополит.

V. Празники, пости й почитання святих

По упорядкованню справ віри, уділювання св. Тайн і церковної карности, переходить Собор до справи постів, празників, мощів і почитання святих.

¹⁾ В практи і показалося, що останнє рішення було безуспішне, бо, як слушно підносить се також єп. Ліковський і Єзуїт Заленський, Василіяни не почувалися до обовязку самі вишукувати охочих до науки, стягати їх до монастирів і удержувати їх своїм коштом.

Наука світських питомців в монастирі разом з монахами не була на руку ані питомцям ані монахам. Питомців часом було двох, трьох і їх треба було нераз вперед павчити читати й писати. На світі привикли вони до іншого життя і тому навіть частинне примінення до монастирського порядку було їм за тяжке. Їх приставання з монахами причинилося до занепаду карности в монастирі. Закид, що нібито Василіяни тримали нарочно біле духовенство в темноті, уважаємо за безпідставний і дуже кривдячий Василіянський Чин. Замоїський Собор повинен був конечно подумати про духовні семінарії. Дещо булиби дали єпископи, дещо духовенство й нарід. Ап. Столиця також певно булаби не пожалувала гроша на таку ціль. А Василіяни булиби певно відступили на семінарії монастирі і певно радо булиб дали своїх професорів. Та того ніхто від них не жадав. І вийшло таке, що на 5.000 уніятських парохів переважна часть се були неосвічені люди. І як серед таких умовин могла розвиватися уніятська Церква? Як не мали переходити наші вірні на латинський обряд або на православія? Брак освіченого духовенства уважаємо за справдішну „Ахілеву пята“ в історії Унії минувших віків! З освіченим клиром і освідленим народом булаб числилася і Польща й латинське духовенство і православна Росія.

Нарід не обтяжувати без потреби постами. Та притім старатися, щоб він приписані в нашій Церкві пости заховував. Собор вичисляє ті пости і подає випадки, коли можна людей від них звільнити. В часі посту належить передусім подбати і про душевну користь.

Парохи не можуть під найтяжшими карами оголошувати народови інших свят як лише ті, що їх вичисляє Собор. З подвижних свят одобрив Собор святкування празника Найсв. Евхаристії і празник Состраданія Пресв. Богородиці, які почала святкувати наша Церква бодай від часів митрополита Жоховського (1674-1693).¹⁾

Замойський Собор поручає, щоб свята обходити по християнськи і щоб пани не обтяжували тоді кріпаків роботами, лише позволяли їм іти до церкви.

Собор заборонив почитати як святого, схизматика Григорія Паляму.²⁾

Щоб ріжні дурисвіти не обманювали простих людей ложними чудами, зарядив Собор, не приймати ніякого чуда, аж доки його єпископ належно не прослідить і не потвердить. Єпископи мають також рішати, чи які моці можна почитати, чи ні.

На кінець наложив Собор на поодинокі епархії й монастирі таксу на удержання заступників гр.-кат. Церкви в державнім Трибуналі в Варшаві.

Постанови Собора рішено видати також в народній мові і всім священникам розділити за малою оплатою. Тимчасом звернутися до Ап. Престола о їх потвердження. На тім закінчено постанови і по їх підписанню розв'язано Собор, один з найважливіших в історії Унії.

VI. Апостольський престол потверджує постанови замойського Собора

Постанови вислано до Риму, де їх розглядала дуже уважно св. Конгрегація Соборів, котрої секретарем був тоді знаменитий

¹⁾ Кардинал С. Сембратович в листі до Риму 1885 р. згадує, що вже перед століттями чимало свят, які приписав Замойський Собор почасти знесено, а почасти перенесено на неділю. До таких свят (рахуючи від львівського собора 1891. р.) належать: св. Георгія (23/4), св. еванг. Івана (8/5 і 26/9), перенесення моців св. Николая (9/5), св. Іллі (20/7), св. Анни (25/7), усікновеніє голови св. Івана Хр. (29/8), св. Йосафата (16/9, тепер 12/11), Покров Пресв. Богородиці (1/10), св. Стефана (27/12). Найсв. Евхаристії і Состраданіє Пресв. Богородиці.

²⁾ Паляма походив зі знатної родини в Малій Азії. На Атосі, як монах, учив ложну аскезу квієтизму т. з. схиблену контемплятивну містику. Через се мав чимало ворогів але також і чимало ревних оборонців. Від 1350-1360 р. був Паляма солунським митрополитом. Царгородський незединений патріярх Фільотей проголосив його святым на своїм соборі (1386. р.) Православні обходять його память в 2. неділю посту. Лишив по собі чимало творів полемичних і аскетичних, проповідий і листів.

правник Проспер Лямбертіні (пізніший Папа Венедикт XIV, 1740-1758). Дня 29. III. 1721. р. помер Климентій XI і на престіл св. Петра вступив Іннокентій XIII (1721 7. III.-1724). Дня 5. XII. 1722 р. появилсь декрет вище згаданої св. Конгрегації, яким потверджується постанови зі застереженням, про яке буде ще мова. Постанови розглянула щераз Пропаганда і видала 4. III. 1724. р. подібний декрет, як св. Конгр. Соборів. В три дні пізніше помер Іннокентій XIII, а дня 29. V. 1724. р. вибрано папою Венедикта XIII († 21. II. 1730). Митрополит Кишка звернувся до нього з проханням потвердити постанови, які й присвячує йому в своїм листі.

Тоді Венедикт XIII опираючися на декретах обох св. Конгрегацій, видав дня 19. VII. 1724. р. бреве „*Apostolatus officium*“, яким в особливий спосіб (*in forma speciali*) потверджує постанови Замойського Собора надаючи їм вартість папських декретів: „*omnia et singula in ea edita statuta, ordinationes et decreta, auctoritate apostolica tenere praesentium confirmamus et approbamus, illisque inviolabilis apostolicae firmitatis robur adiicimus, ...decernentes easdem... semper firma, valida et efficacia existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab omnibus et singulis, ad quos spectat et pro tempore quandocumque spectabit, in omnibus et per omnia inviolabiliter et inconcusse observari... Non obstantibus apostolicis ac in universalibus provincialibusque et synodalibus Conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus, ceterisque contrariis quibuscumque*“.

В тім затвердженню находиться однак також одно важне затвердження: „*ita tamen, quod per nostram praedictae Synodi confirmationem nihil derogatum esse censeatur Constitutionibus Romanorum Pontificum Praedecessorum Nostrorum et decretis Conciliorum Generalium emanatis super Ritibus Graecorum, quae non obstante huius modi confirmatione semper in suo robore permanere debeant*“.¹⁾

¹⁾ Те застереження ріжні ріжно пояснюють. Еп. Ліковський так про се висказується: „Zastrzezenie uczynione w tej aprobacyi.. ma to znaczenie: że Stolica Apostolska ze swej strony jak nigdy przedtem nie żądała, tak obecnie zgodnie z wielokrotnie ponawianą obietnicą nie żąda, aby kościół ruski od wschodnich obrzędów odstąpił, albo je w czemkolwiek zmienił; że się jednak przychyła do zmian przez Synod Zamojski proponowanych, dla tego, że tych zmian sam Episkopat ruski się doprasza. Powtórę to także niewątpliwie w powyższem zastrzeżeniu leży, że zmiany przez Synod Zamojski wprowadzone nie przekształcają bynajmniej obrządku, w istotnych rzeczach natury jego nie naruszają, a więc zatwierdzenie ich i z tego względu nie sprzeciwia się dawniejszym orzeczeniom Stolicy Apostolskiej o nietykalności obrządku ruskiego. Ktokolwiek, jak to Rusini, zarażeni duchem schizmatyckim, czynić zwykli, pozwala sobie inne znaczenie słowom powyższym podsuwać, t. j. znaczenie, jakoby one unieważniały statuta Synodu Zamojskiego, czyli odbierały tym statutom moc obowiązującą, ten oczywiście

По затвердженню постанов в Римі, митрополит Кишка, а по ньому в першій мірі митрополит Атаназій Шептицький стараються перевести ті постанови в життя. З поручення Кишки о. Полікарп Филипович ЧСВВ. переклав постанови на польську мову, а з поручення Ат. Шептицького вийшли „*Уставаы ѣ: Соборѣ Замойскаго, ѣ Діецезаніе... ѣх кратцѣ Собраніе*“, зі ставропигійської печатні у Львові 1744 р. Справлені церковні книги в Супраслі, Уневі, Почаєві і у Львові.

VII. Загальний погляд на постанови Замойського Собора

Як сказано, наша Церква підупала перед 1596. р. так дуже, що вимагала основної внутрішньої реформи. По 1596. р. серед невідрадних внішних і внутрішніх обставин годі було взятися до реорганізації Церкви. Так минуло цілих 118 літ від часу, як наша Церква вернула до єдності з Ап. Престолом. Нарід почав привикати до Унії. З другої сторони в Церкві покутував дух схизми. Се відноситься в першій мірі до Львівської, Луцької й Перемиської епархії, що досить пізно признали над собою зверхність Ап. Престола в Римі.

В практиці виходило таке, що православні гляділи на уніятів як на „латинників“, а латинники як на „схизматиків“. Одні й другі погорджували уніятами.

powoduje się uprzedzeniem i zadaje gwałt słowom papieskim“ (dzieje kościoła unickiego... стор. 39, 40). Еп. Пелеш: „Der einzig wahre Sinn dieser Clausel ist ohne Zweifel folgender: der heilige Stuhl und die allgemeinen Concilien haben den griechischen Ritus, insoferne er der katholischen Lehre nicht widerstreitet, vollinhaltlich bestätigt; nun hat aber die Zamoscer Provincialsynode aus sehr gewichtigen Gründen kleinere Veränderungen, oder richtiger gesagt, zeitgemässe und notwendige Verbesserungen einzelner rituelier Vorschriften vorgenommen: der heilige Stuhl bestätigt also neuerlich den ganzen griechischen Ritus seinem ganzen Inhalte nach, approbiert aber aus Rücksicht auf die besonderen Verhältnisse und Bedürfnisse der ruthenischen Kirchenprovinz die von der Synode vorgenommen Verbesserungen, besagt aber ausdrücklich, dass die Decrete der genannten Provincialsynode nur für diese Kirchenprovinz rechtgiltig sind (...ad quos spectat...); dass also die besagten Synodalbeschlüsse für eine andere Kirchenprovinz griechischen Ritus die entweder mit Rom schon vereinigt ist, oder sich später vereinigen sollte, nicht bindend sind; denn es können dort andere Verhältnisse und andere Bedürfnisse vorhanden sein, auf welche die Zamoscer Synodalbeschlüsse sich nicht anwenden lassen“ (II, стор. 444-445). Отже Ап. Престол вповні затверджує постанови Замойського Собору і признає окремих в дечім обряд русько-кат. Церкви в Польщі, але далекий є від того, щоб зобов'язувати інші східні Церкви.

Що воля Апостольського Престола завсіди була така, щоб наша Церква точно прилержувалася постанов Замойського Собора, бачимо виразно з пізніших декретів Ап. Престола, які пояснюють авторитативно (auctoritative) декрет „Apostolatus officium“. М. і. Папа Пій VII. (1800-1823) каже про Замойський Собор ось які слова: „Volumus etiam, quod omnia et singula, quae statuta fuerunt in laudata Zamosciae Synodo, per Apostolicam Sedem confirmata, nunc et in posterum a Leopoliensi et Haliciensi Metropolita, atque ab Episcopis Chelmensi et Premisliensi et ab universa natione Ruthena observentur...“ („In universalis Ecclesiae regimine“, 1807 р.).

Львівський Собор з 1891. р. приняв між своїми постановами майже в цілості постанови Замойського Собора (Гл. Додатокъ, стор. 200-276). Вони обов'язують нашу Церкву і тепер.

Нарід був неосвідомлений, головню під релігійним оглядом. Свою побожність проявляв майже виключно у зверхних практиках. Оскільки переважала в ньому любов і привязання до східного обряду, радо приставав з православними і поволи або й цілком тратив кат. віру. Оскільки знова не хотів, щоби його називав хто „схизматиком“, старався по змозі у всім примінитися до звичаїв лат. Церкви і латинські практики уважав за дійсний прояв свого католицизму, а як бачив дещо відмінне в своїй церкві, попадав у сумнів, чи той або інший обряд Східної Церкви католицький. Впрочім схильних до латинізації священиків і вірних ледви чи могли до себе потягати хочби самі занадто довгі й непрактичні обряди Східної, чи радше скажім, таки нашої Церкви.)

Рівновагу могло удержати одно одиноке, незвичайно ревне й високообразоване духовенство. На жаль більша частина уніятського духовенства майже нічим не ріжнилася від своїх темних, горем прибитих парохіян.

З початком XVIII. в. станули на чолі нашої Церкви Пастирі, що були вповні свідомі свого високого завдання. Вони, головню сам митрополит Лев Кишка, ясно здавали собі справу з невідрадного положення Церкви і рішили на Соборі, шукати для неї ратунку. Чи свою ціль осягнули і як до неї стреміли, побачимо пізніше.

Перед Вітцями Замойського Собора станула грізна ділема: бути або не бути! Тому вони не могли довго застановлятися над всякими теоритичними питаннями.

Ціль Замойського Собора була: постановами різко відмежувати уніятську церкву від православної, у внутрішнє життя Церкви влити католицького духа, усунути всякі надужиття та завести лад і порядок. Обрядовими рішеннями старався Собор, оскільки се лише було можливе, задержати традицію Східної Церкви і спинити дальшу латинізацію. Та передусім мав на ціли добро душ, що під релігійним оглядом були страшно занедбані.

Від православної Церкви відмежовує Собор нашу Церкву додатком „і Сина“, приказом частого споминання Папи в церковних богослуженнях; усуненням культу Палями, а передусім заборону релігійних зносин з православними.

Католицького духа вливає в життя Церкви заборону вожбицтва й забобонів; постановами проповідування й кате-

¹⁾ Порівнай: „Азь же мню, яко сіе бысть за изобиліе благовѣнія Слavianъ, имже долгота Богослуженія Греческаго не довліеть“. І. Дольницький, Типік, стор. 385.

хизації; частим припинанням св. Тайн і належним почитанням Найсв. Евхаристії; святкування празників і т. п.¹⁾

Собор заводить лад по парохіях, церквах і монастирях, осуджує симонію і інші надужиття.

Собор завів що правда деякі зміни в обряді, та вони були конечні й вказані. Він одобрює часто такі звичаї й практики, які вже увійшли в життя і чимало причинялися до розбудження релігійного духа. Касувати впрочім було й небезпечно, бо тоді нарід міг масово перейти на лат. обряд, де саме дуже цінено ті практики. Знесення св. Причастя для немовлят, одобрення читаних Служб Божих, практичне уділювання й зберігання св. Тайн, було дуже на місці.

Велика заслуга Собора се та, що він звернув велику увагу на піднесення рівені богословської освіти нашого духовенства, яким занявся справді по батьківськи.

Чим був Тридентійський собор в життю цілої кат. Церкви, тим був в певній мірі Замоїський Собор в життю нашої Церкви. Він підніс її з занепаду, в якому вона по части й тепер находиться. Його постанови се мур проти православія і проти латинізації та вказівка, як мають грядучі покоління працювати над дальшим піднесенням своєї Церкви. І в тім безсмертна заслуга Замоїського Собора!

Всі історики загально підносять, що Замоїський Собор се одна з найважніших подій в історії нашої Церкви.

Та коли приходиться дати оцінку постанов Собора, гадки істориків розходяться. Православні історики висказуються про сей собор звичайно дуже ворожо. Та се очевидна річ. Але дійсно приходиться жаліти, що між нашими істориками і священиками можна стрінати ворогів сего Собора. Закидають йому латинізацію нашого обряду! Та вже Еп. Пелеш

¹⁾ Про латинізацію обряду Собор ані не думає. Противно борониться перед нею при кожній нагоді: „caeremonias... quas a Patribus nostris traditas et transmittendas ad posterios accepimus, censuit Synodus esse retinendas“; — „Caeremoniae in (Baptismi) administratione nullae adhuc beantur, praeter eas, quae a maioribus nostris institutae, nobisque traditae, in Orientali Ecclesia servatae fuerunt“. — „Licet Parochis quemadmodum in Orientali Ecclesia ad haec usque tempora ipsis licuit, Oleum Catechumenorum conficere...“ — „(In Confirmatione, quem) Parochi in Orientali Ecclesia... administrare solent., servetur ritus, quem hactenus Ecclesia nostra servavit“. — „Cum materia (SS. Sacramenti) in Ecclesia Orientali sit solus panis triticeus fermentatus et vinum de vite, districte praecipit Sancta Synodus ut Sacerdotes non alium panem adhibeant sub poena suspensionis... amotionis a beneficio aliisque.“ — Нарід має сповідатися 3 рази на рік „prout in Orientali Ecclesia statutum est“. — Матерія і форма елеопомазання „servetur ubique quae... est in Ecclesia Orientali“. — Собор ганить іншу практику при свяченнях як була досі в гр. Церкві і ту грецьку практику поручає щось аж 8 разів. І в многих інших постановах находимо дуже часто відклик до обряду й дисципліни Східної Церкви.

дав знамениту відправу всім противникам, своїм і чужим: „Die ruthenischen Bischöfe jener Periode waren wohl weit entfernt davon, den griechisch-ruthenischen Ritus latinisieren zu wollen, ein solcher Vorwurf kann ihnen nur von solchen Leuten gemacht werden, welche die Decrete der Zamoscer Synode nie eingesehen haben und nur dem Namen nach kennen..., den Vätern der benannten Synode der griechische Ritus heilig und ehrwürdig war, und sie bei den für nothwendig erachteten Aenderungen mit der grössten Schonung der bestehenden Sitten und Gebräuchen zu Werke gingen... Man möge daher die Zamoscer Synodalbeschlüsse ohne Vorurtheil prüfen und Freunde und Feinde mögen in denselben nur das suchen, was darin wirklich enthalten ist, so werden alle zur Ueberzeugung gelangen, dass diese Synode die grösste Wohlthat war, welche die damalen Bischöfe der ruthenischen Kirchenprovinz erweisen konnten“ (II, стор. 420 i 445).

*   *   *

В 1920. р. минуло 200 літ від часу, як на українських землях відбувся сей незвичайної ваги собор. В нашій пресі навіть ніхто тоді не згадав про нього. А годиться бодай згадати про нього і то так, як він на се заслугує: як про величне й гідне всякої пошани діло побожності й ревности наших Єпископів і духовенства XVIII. в., як про неоцінену спадщину наших предків, в якій знайдено певні вказівки, якою дальше йти дорогою в життю та в розвою нашої Церкви.
